

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

. . .

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΟΥ είναι γεμάτο με νεκρούς.

Όταν το ξυπνητήρι του τηλεφώνου μου χτυπάει, το βγάζω από την τσέπη του παντελονιού μου. Ξέχασα, με την αλλαγή της ώρας, να κλείσω την υπενθύμιση. Είμαι ακόμα αποχαυνωμένη από τον ύπνο, αλλά ανοίγω την ημερομηνία και διαβάζω τα ονόματα: *Άιρις Βέιλ. Γιουν Εϊ Κιμ, Άλαν Ρόζενφελντ, Μάρλον Τζένσεν.*

Κλείνω τα μάτια μου και κάνω αυτό που κάνω κάθε μέρα τέτοια ώρα: τους θυμάμαι.

Η Άιρις, που είχε πεθάνει μικροσκοπική σαν πουλάκι, κάποτε είχε οδηγήσει το αυτοκίνητο διαφυγής για έναν άνδρα όταν εκείνος λήστεψε μια τράπεζα. Ο Γιουν Εϊ, που ήταν γιατρός στην Κορέα αλλά δεν μπορούσε να ασκήσει το επάγγελμά του στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο Άλαν μου είχε δείξει με περηφάνια την τεφροδόχο που είχε φέρει για την τέφρα του και μετά είχε αστειευτεί: *Δεν την έχω δοκιμάσει ακόμα.* Ο Μάρλον είχε αλλάξει όλες τις τουαλέτες στο σπίτι του και έβαλε καινούργιο πάτωμα και καθάρισε τα λούκια· αγόρασε δώρα αποφοίτησης για τα δυο του παιδιά και τα έκρυψε. Πήγε τη δωδεκάχρονη κόρη του σε έναν χορό σε ξενοδοχείο και χόρεψε βαλς μαζί της ενώ εγώ το βιντεοσκοπούσα στο τηλέφωνό του, έτσι ώστε τη

μέρα που θα παντρευόταν να είχε ένα βίντεο στο οποίο χορεύει με τον πατέρα της.

Κάποια στιγμή ήταν πελάτες μου. Τώρα είναι οι ιστορίες μου.

Όλοι στη σειρά μου κοιμούνται. Βάζω το τηλέφωνό μου στην τσέπη του καθίσματος μπροστά μου και περνάω προσεκτικά πάνω από τη γυναίκα στα δεξιά μου χωρίς να την ενοχλήσω —η γιόγκα του ταξιδιώτη— για να πάω στο μπάνιο στο πίσω μέρος του αεροπλάνου. Εκεί φυσάω τη μύτη μου και κοιτάζω στον καθρέφτη. Είμαι στην ηλικία που αυτό μου προκαλεί έκπληξη, καθώς περιμένω ακόμα ότι θα δω μια νεότερη γυναίκα από εκείνη που μου ανταποδίδει το βλέμμα. Ρυτίδες εκτείνονται από τις γωνίες των ματιών μου, σαν τις τσακίσεις ενός οικείου χάρτη. Αν λύσω την πλεξούδα που κρέμεται πάνω από τον αριστερό μου ώμο, αυτό το φρικτό λευκό φως θα αποκάλυπτε εκείνες τις πρώτες γκρίζες τούφες στα μαλλιά μου. Φοράω φαρδύ παντελόνι με ελαστική μέση, όπως κάθε άλλη συνετή γυναίκα κοντά στα σαράντα που ξέρει ότι θα μείνει στο αεροπλάνο για πολλή ώρα. Παίρνω μια χούφτα χαρτομάντιλα και ανοίγω την πόρτα για να γυρίσω στη θέση μου, αλλά ο μικρός χώρος έξω είναι γεμάτος με αεροσυνοδούς. Είναι μαζεμένες η μία κοντά στην άλλη.

Σταματάνε να μιλάνε όταν εμφανίζομαι. «Κυρία μου», λέει η μία από αυτές, «μπορείτε σας παρακαλώ να καθίσετε;»

Συνειδητοποιώ ότι η δουλειά τους δεν είναι και πολύ διαφορετική από τη δική μου. Αν είσαι σε ένα αεροπλάνο, δεν είσαι εκεί από όπου ξεκίνησες και δεν είσαι εκεί που πηγαίνεις. Είσαι παγιδευμένος στη μέση. Μια αεροσυνοδός σε βοηθάει να διασχίσεις αυτό το πέρασμα ομαλά. Ως βοηθός διαχείρισης θανάτου κάνω κι εγώ το ίδιο πράγμα, αλλά το ταξίδι είναι από

τη ζωή στον θάνατο, και στο τέλος δεν αποβιβάζεσαι με άλλους διακόσιους ταξιδιώτες. Πηγαίνεις μόνος σου.

Περνάω ξανά πάνω από την κοιμισμένη γυναίκα στη θέση του διαδρόμου και δένω τη ζώνη μου τη στιγμή ακριβώς που τα φώτα ανάβουν και η καμπίνα ζωντανεύει.

«Κυρίες και κύριοι», ακούγεται μια ανακοίνωση, «μόλις πληροφορηθήκαμε από τον κυβερνήτη ότι θα κάνουμε μια προγραμματισμένη αναγκαστική προσγείωση. Παρακαλώ, ακούστε τις οδηγίες των αεροσυνοδών και ακολουθήστε τις υποδείξεις τους».

Παγώνω. *Προγραμματισμένη αναγκαστική προσγείωση.* Το παράδοξο κολλάει στο μυαλό μου.

Ακολουθεί θόρυβος –το σοκ πλημμυρίζει την καμπίνα– αλλά δεν ακούγονται κραυγές, δεν ακούγονται γοερά κλάματα. Ακόμα και το μωρό πίσω μου, που στρίγκλιζε κατά τις πρώτες δύο ώρες της πτήσης, είναι σιωπηλό. «Θα συντριβούμε», ψιθυρίζει η γυναίκα στον διάδρομο. «Ω Θεέ μου, θα συντριβούμε».

Λάθος πρέπει να κάνει· δεν υπήρξαν καθόλου αναταράξεις. Όλα ήταν φυσιολογικά. Αλλά εκείνη τη στιγμή οι αεροσυνοδοί παίρνουν θέσεις στον διάδρομο, εκτελώνοντας ένα παράξενο, κοφτό μπαλέτο κινήσεων ασφαλείας καθώς από τα μεγάφωνα ακούγονται οδηγίες: *Δέστε τις ζώνες σας. Όταν ακούσετε τη λέξη “ετοιμαστείτε”, μπειτε σε στάση ετοιμότητας. Όταν το αεροπλάνο σταματήσει τελείως θα ακούσετε “λύστε τις ζώνες σας”. Τότε βγείτε έξω. Αφήστε τα πάντα πίσω.*

Αφήστε τα πάντα πίσω.

Παρόλο που βγάζω το ψωμί μου από τον θάνατο, δεν έχω σκεφτεί και πολύ τον δικό μου.

Έχω ακούσει ότι λίγο πριν πεθάνεις, η ζωή σου περνάει μπροστά από τα μάτια σου.

Αλλά δεν βλέπω τον άνδρα μου, τον Μπράιαν, με το που-λόβερ του λερωμένο με την αναπόφευκτη σκόνη κιμωλίας από τους παλιομοδίτικους μαυροπίνακες στο εργαστήριό του φυσικής. Ή τη Μέρετ, όταν ήταν μικρό κοριτσάκι, να μου ζητάει να κοιτάξω κάτω από το κρεβάτι της για να δω μήπως υπάρχουν τέρατα. Δεν φαντάζομαι τη μητέρα μου, όχι όπως ήταν στο τέλος ή πριν από αυτό, όταν ο Κίραν κι εγώ ήμασταν μικροί.

Αντίθετα, βλέπω εκείνον.

Τόσο καθαρά σαν να ήταν χθες, φαντάζομαι τον Γουάιατ καταμεσής της αιγυπτιακής ερήμου, με τον ήλιο να χτυπάει το καπέλο του, τον λαιμό του γεμάτο γραμμές σκόνης από τον αδιάκοπο άνεμο, τα δόντια του σαν τη λάμψη της αστραπής. Έναν άνδρα που δεν είναι κομμάτι της ζωής μου εδώ και δεκαπέντε χρόνια. Ένα μέρος που άφησα πίσω μου.

Μια διατριβή που δεν τελείωσα ποτέ.

Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι πίστευαν ότι για να φτάσουν στην επόμενη ζωή, έπρεπε να κριθούν αθώοι στην Αίθουσα της Κρίσης. Οι καρδιές τους ζυγίζονταν με το φτερό της *Μάατ*, της αλήθειας.

Δεν είμαι σίγουρη ότι η καρδιά μου θα περάσει τη δοκιμασία.

Η γυναίκα στα δεξιά μου προσεύχεται χαμηλόφωνα στα ισπανικά. Ψαχουλεύω για το τηλέφωνό μου και σκέφτομαι να το ανοίξω, να στείλω ένα μήνυμα, παρόλο που ξέρω ότι δεν υπάρχει σήμα, αλλά δυσκολεύομαι να ξεκουμπώσω την τσέπη του παντελονιού μου. Ένα χέρι πιάνει το δικό μου και το σφίγγει.

Κοιτάζω τις γροθιές μας, σφιγμένες τόσο δυνατά ώστε ούτε ένα μυστικό δεν θα μπορούσε να γλιστρήσει ανάμεσα στις παλάμες μας.

Ετοιμαστείτε! φωνάζουν οι αεροσυνοδοί. Ετοιμαστείτε!

Καθώς πέφτουμε από τον ουρανό, αναρωτιέμαι ποιος θα με θυμάται.

ΠΟΛΥ ΑΡΓΟΤΕΡΑ θα μάθαινα ότι όταν πέφτει ένα αεροπλάνο και έρχονται οι διασώστες, οι αεροσυνοδοί τούς λένε πόσες ψυχές ήταν στο αεροσκάφος. Ψυχές, όχι άνθρωποι. Λες και ξέρουν ότι τα σώματά μας είναι μονάχα περαστικά για ένα σύντομο διάστημα.

Θα μάθαινα ότι ένα από τα φίλτρα καυσίμων βούλωσε κατά τη διάρκεια της πτήσης. Ότι το φωτάκι που έδειχνε ότι βούλωσε και το δεύτερο φίλτρο άναψε στο πιλοτήριο μετά από 45 λεπτά και παρά τις προσπάθειες των πιλότων, δεν μπόρεσαν να το καθαρίσουν, και συνειδητοποίησαν ότι έπρεπε να κάνουν επίγεια εκκένωση. Θα μάθαινα ότι το αεροπλάνο δεν κατάφερε να φτάσει στο Ράλεϊ-Ντάρχαμ και προσγειώθηκε στο γήπεδο ποδοσφαίρου ενός ιδιωτικού σχολείου. Καθώς χτυπούσε στις κερκίδες με το φτερό, το αεροπλάνο αναποδογύρισε και έγινε κομμάτια.

Πολύ αργότερα θα μάθαινα για την οικογένεια με το μωρό πίσω μου, τα τρία καθίσματα της οποίας χωρίστηκαν από το πάτωμα και έπεσαν έξω από το αεροπλάνο, προκαλώντας τους ακαριαίο θάνατο. Θα μάθαινα για τους άλλους έξι που τους συνέθλιψε το μέταλλο· για την αεροσυνοδό που δεν ξύπνησε ποτέ από το κώμα. Θα διάβαζα τα ονόματα των επιβατών στις τελευταίες δέκα σειρές που δεν μπόρεσαν να βγουν από τη διαλυμένη άτρακτο πριν τυλιχτεί στις φλόγες.

Θα μάθαινα ότι ήμουν ένα από τα τριάντα έξι άτομα που βγήκαν ζωντανά από τη συντριβή.

Όταν βγαίνω από την αίθουσα εξέτασης του νοσοκομείου

στο οποίο μας πήγαν, είμαι ζαλισμένη. Μια ένστολη γυναίκα στον διάδρομο μιλάει σε έναν άνδρα με μπαταρισμένο χέρι. Είναι μέλος μιας ομάδας αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών από την αεροπορική εταιρεία και ήρθε για να επιβλέψει τις ιατρικές εξετάσεις από τους γιατρούς, μας έδωσε καθαρά ρούχα και φαγητό, και έφερε πανικόβλητους συγγενείς.

«Κυρία Έντελστιν;» λέει, και βλεφαρίζω, έως ότου συνειδητοποιώ ότι μιλάει σε εμένα.

Πριν από ένα εκατομμύριο χρόνια, ήμουν η Ντον Μακ Ντάουελ. Είχα δημοσιεύσει μελέτες με αυτό το όνομα. Αλλά το διαβατήριό μου και το δίπλωμα οδήγησης έλεγαν Έντελστιν. Όπως και του Μπράιαν.

Στο χέρι της έχει μια λίστα με ονόματα επιζώντων.

Τσεκάρει το δικό μου. «Σας έχει δει γιατρός;»

Νεύω, κοιτάζοντας πίσω μου την αίθουσα εξέτασης.

«Υπέροχα. Είμαι σίγουρη ότι έχετε μερικές ερωτήσεις...;»

Και λίγα λέει.

Γιατί εγώ είμαι ζωντανή, ενώ άλλοι δεν είναι;

Γιατί έκλεισα θέση σε αυτή τη συγκεκριμένη πτήση;

Τι θα γινόταν αν με είχαν καθυστερήσει στο τσεκ-ιν και την είχα χάσει;

Τι θα γινόταν αν είχα κάνει κάποια από τις χίλιες άλλες επιλογές που θα με είχαν οδηγήσει μακριά από αυτή τη συντριβή;

Σε αυτό, σκέφτομαι τον Μπράιαν και τη θεωρία του για το πολυσύμπαν. Κάπου, σε ένα παράλληλο σύμπαν, ένας άλλος εαυτός μου παρευρίσκεται στην κηδεία μου.

Την ίδια στιγμή σκέφτομαι –και πάλι, πάντα– τον Γουάιατ.

Πρέπει να φύγω από εδώ.

Δεν συνειδητοποιώ ότι το είπα δυνατά αυτό, έως ότου η εκπρόσωπος της αεροπορικής εταιρείας δηλώνει:

«Όταν θα πάρουμε τα έγγραφα από τον γιατρό, θα μπορέσετε να φύγετε. Θα έρθει κάποιος να σας πάρει, ή θέλετε να κανονίσουμε εμείς για τη μεταφορά σας;»

Είπαν σε εμάς τους τυχερούς ότι θα μας έδιναν ένα αεροπορικό εισιτήριο για οπουδήποτε θέλαμε να πάμε – στον προορισμό μας, πίσω στο μέρος από όπου ξεκίνησε η πτήση, ακόμα και κάπου αλλού, αν ήταν ανάγκη. Έχω ήδη τηλεφωνήσει στον άνδρα μου, τον Μπράιαν. Ο Μπράιαν προσφέρθηκε να έρθει να με πάρει, αλλά του είπα να μην το κάνει. Δεν είπα γιατί.

Καθαρίζω τον λαιμό μου. «Θέλω να κλείσω μια πτήση», λέω.

«Φυσικά», λέει γυναίκα νεύοντας. «Πού πρέπει να πάτε;»

Στη Βοστώνη, σκέφτομαι. Στο σπίτι. Αλλά υπάρχει κάτι στον τρόπο που διατυπώνει την ερώτηση: *πρέπει*, αντί για *θέλετε*· και ένας άλλος προορισμός υψώνεται σαν ατμός στο μυαλό μου.

Ανοίγω το στόμα μου και απαντάω.

ΞΗΡΑ/ΑΙΓΥΠΤΟΣ

. . .

*Έχω ακούσει τα τραγούδια που βρίσκονται σε αρχαίους
τάφους*

Αυτά που εκθειάζουν τη ζωή στη γη,

Υποτιμούν τη γη των νεκρών.

Γιατί συμβαίνει αυτό στη γη της αιωνιότητας;

Στη σωστή και τη δίκαιη που δεν έχει τρόμους;

Απεχθάνεται τη διαμάχη,

Κανείς δεν επιτίθεται στον συνάνθρωπό του.

Αυτή η γη που δεν έχει αντίπαλο,

Όπου αναπαύονται όλοι οι δικοί μας

Από την εποχή της πρώτης αρχής.

Όλα τα εκατομμύρια ανθρώπων που θα γεννηθούν,

Θα φτάσουν όλοι εκεί.

- Από τον Τάφο του Νεφερχοτέπ,
κατά τη μετάφραση των Καθηγητών
Κολίν και Τζον Νταρνέλ

Η ΜΗΤΕΡΑ ΜΟΥ, που έζησε και πέθανε με δεισιδαιμονίες, μας έβαζε να λέμε μαζί πριν φύγουμε για κάποιο ταξίδι: *Δεν πάμε πουθενά*. Ο σκοπός ήταν να κοροϊδέψει τον Διάβολο. Δεν μπορώ να πω ότι πιστεύω σε αυτόν τον τρόπο σκέψης, αλλά πάλι, δεν το είπα πριν φύγω από το σπίτι, και να πού κατέληξα.

Όταν βγαίνω από το αεροδρόμιο στο Κάιρο Αύγουστο μή-

να νιώθω σαν να περπατάω στην επιφάνεια του ηλίου. Ακόμα και αργά τη νύχτα, η ζέστη είναι ένα μαχαίρι στο δέρμα σου και έρχεται σε επίπονα κύματα. Μπορώ ήδη να νιώσω μια γραμμή ιδρώτα να κυλάει στην πλάτη μου, αλλά πάλι, δεν ήρθα προετοιμασμένη γι' αυτό. Βρίσκομαι στη μέση της μετάβασης άλλων ανθρώπων: μια ομάδα από αναμαλλιασμένους, ζαλισμένους τουρίστες που κατευθύνονται προς το μίνι βαν τους· ένας έφηβος που κατεβάζει μια βαλίτσα τυλιγμένη με κολλητική ταινία από το πίσω μέρος ενός ανοιχτού κάρου στο πεζοδρόμιο· μια γυναίκα που στερεώνει τη μαντίλα της που ανεμίζει από το αεράκι.

Ξαφνικά, με περικυκλώνουν άνδρες. «Ταξί;» φωνάζουν. «Χρειάζεστε ταξί;»

Το γεγονός ότι είμαι Δυτική δεν κρύβεται. Είναι προφανές από τα κόκκινα μαλλιά μου μέχρι το κάργκο παντελόνι μου και τα αθλητικά μου παπούτσια. Νεύω, κάνοντας οπτική επαφή με έναν από αυτούς, έναν οδηγό με παχύ μουστάκι και μακρυμάνικο ριγέ πουκάμισο. Οι άλλοι ταξιτζήδες απομακρύνονται, σαν γλάροι που ψάχνουν για άλλο ψίχουλο.

«Έχετε βαλίτσα;»

Κουνάω το κεφάλι μου αρνητικά. Όλα όσα έχω, βρίσκονται στη μικρή τσάντα που κουβαλάω στον ώμο μου.

«Αμερικανίδα;» ρωτάει ο άνδρας, και νεύω. Ένα πλατύ, λευκό χαμόγελο απλώνεται στο πρόσωπό του. «Καλωσήρθατε στην Αλάσκα!»

Μου φαίνεται απίστευτο ότι έχουν περάσει δεκαπέντε χρόνια, κι όμως χρησιμοποιούν ακόμα αυτό το γελοίο αστείο για τους επισκέπτες. Μπαίνω στο πίσω κάθισμα του αυτοκινήτου του. «Πηγαίνετε με στον σιδηροδρομικό σταθμό Ραμσής», λέω. «Πόση ώρα είναι;»

«Δεκαπέντε λεπτά, ινσαλάχ».

«Σόκραν», απαντώ. *Ευχαριστώ*. Εντυπωσιάζομαι από το πόσο γρήγορα έρχονται τα αραβικά στα χείλη μου. Θα πρέπει να υπάρχει κάποιος χώρος στον εγκέφαλο όπου αποθηκεύονται οι πληροφορίες που πιστεύεις ότι δεν θα χρειαστείς ποτέ ξανά, όπως τους στίχους του *Μακάρθου Παρκ*, ή το πώς να πολλαπλασιάζεις πίνακες, ή –στη δική μου περίπτωση– οτιδήποτε αιγυπτιακό. Όταν η Μέρετ ήταν μικρή, συνήθιζε να λέει *lasterday**, που μπορούσε να σημαίνει πριν από πέντε λεπτά ή πριν από πέντε χρόνια – και εκεί ακριβώς είμαι κι εγώ τώρα. Σαν να επέστρεψα σε εκείνη τη στιγμή που άφησα πίσω όταν εγκατέλειψα αυτή τη χώρα. Σαν να με περίμενε όλον αυτό τον καιρό να επιστρέψω.

Με το παράθυρο κατεβασμένο, μπορώ ήδη να νιώσω τη σκόνη να κολλάει επάνω μου. Στην Αίγυπτο, όλα είναι καλυμμένα με άμμο – τα παπούτσια σου, το δέρμα σου, ο αέρας που αναπνέεις. Μπαίνει ακόμα και στο φαγητό σου. Τα δόντια στις μούμιες έχουν φθαρεί από αυτήν.

Παρόλο που είναι νύχτα, το Κάιρο είναι ζωντανό με όλες του τις αντιθέσεις. Στον αυτοκινητόδρομο, τα αυτοκίνητα μοιράζονται τον χώρο με κάρα που σέρνουν γαϊδούρια.

Χασάπικα με κρέας κρεμασμένο απέξω βρίσκονται δίπλα ακριβώς από πάγκους με σουβενίρ. Ένα πειραγμένο γρήγορο αυτοκίνητο περνάει σαν αστραπή δίπλα μας, αφήνοντας έναν βόμβο ραπ μουσικής στο πέραςμά του που αναμειγνύεται με το *σαλάτ ίσα* που ακούγεται από τα μεγάφωνα, το νυχτερινό κάλεσμα των Μουσουλμάνων για προσευχή. Προχωράμε κατά μή-

* Συνδυασμός των λέξεων *last*, που σημαίνει τελευταίος, προηγούμενος και *yesterday*, που σημαίνει χθες. (ΣτΜ)

κος του Νείλου, με τις όχθες του γεμάτες σκουπίδια. Επιτέλους, μπροστά μας εμφανίζεται ο σιδηροδρομικός σταθμός Ραμσής. «Πενήντα λίρες», λέει ο οδηγός.

Δεν υπάρχουν καθορισμένα κόμιστρα στα ταξί στην Αίγυπτο· ο οδηγός σου λέει πόσο θεωρεί ότι αξίζει η διαδρομή. Του δίνω σαράντα λίρες ως αντιπροσφορά και βγαίνω από το αυτοκίνητο. Βγαίνει κι αυτός έξω και αρχίζει να μου φωνάζει στα αραβικά. «*Σόκραν*», του λέω. «*Σόκραν*». Παρόλο που αυτή η σκηνή είναι συνηθισμένη και κανείς δεν δίνει σημασία, νιώθω τον σφυγμό μου να χτυπάει σαν τρελός καθώς ανεβαίνω στον σιδηροδρομικό σταθμό.

Δεν είναι εύκολο να πας στη Μέση Αίγυπτο όταν είσαι Δυτικός. Κανονικά απαγορεύεται στους τουρίστες να χρησιμοποιούν τα τρένα, γι' αυτό δεν αγοράζω εισιτήριο, παρά περιμένω να με βρει ο ελεγκτής και το παίζω χαζή. Το τρένο πλέον έχει ξεκινήσει ήδη και είναι πολύ αργά, κι έτσι σηκώνει τους ώμους του και με αφήνει να πληρώσω. Μετά από ώρες, όταν κατεβαίνω στη στάση μου στη Μίνια, είμαι το μοναδικό λευκό άτομο στον σταθμό. Είμαι σχεδόν το *μοναδικό* άτομο στον σταθμό.

Κανονικά θα έπρεπε να φτάσω στις 2:45 π.μ., αλλά το τρένο καθυστέρησε κι έτσι είναι περασμένες τέσσερις. Νιώθω σαν να ταξίδευα επί είκοσι τέσσερις ώρες συνεχόμενα. Ο μοναδικός ταξιτζής στον σιδηροδρομικό σταθμό της Μίνια παίζει ένα παιχνίδι στο κινητό του όταν χτυπάω το τζάμι στο παράθυρό του. Μου ρίχνει μια ματιά: τσαλακωμένη και εξουθενωμένη. «*Σαμπάχ ελ-κίερ*», λέω. Καλημέρα.

«*Σαμπάχ ελ-νουρ*», απαντάει.

Του δίνω τον προορισμό μου, που είναι λίγο πάνω από μία ώρα μακριά. Παίρνει τον ανατολικό δρόμο της ερήμου βγαί-

νοντας από τη Μίνια. Κοιτάζω έξω από το παράθυρο, μετρώ-
ντας τα *γκέμπελ* και τα *γουνάντι* –τους λόφους και τις κοιλάδες–
που υψώνονται μέσα στο σκοτάδι στον ορίζοντα. Στα σημεία
ελέγχου, όπου αγόρια τόσο μικρά ώστε δεν έχουν ακόμα καν
γενειάδα κρατάνε σαραβαλιασμένα παλιά πολυβόλα από τη δε-
καετία του '60, τυλίγω το μαντίλι μου γύρω από το κεφάλι μου
και κάνω πως κοιμάμαι.

Ο οδηγός μου ρίχνει συνεχώς κλεφτές ματιές από τον κα-
θρέφτη. Θα αναρωτιέται τι δουλειά έχει μια Αμερικανίδα σε
ένα ταξί στην καρδιά της Αιγύπτου, το μοναδικό μέρος που δεν
βρίσκεται στους τουριστικούς οδηγούς. Φαντάζομαι τι θα του
έλεγα, αν είχα το κουράγιο ή τη γλώσσα για να του μιλήσω.

Μία από τις ερωτήσεις που κάνω στους πελάτες μου είναι:
Τι έχει μείνει ημιτελές; Τι είναι αυτό που δεν έχεις κάνει ακόμα,
που πρέπει να κάνεις πριν φύγεις από αυτή τη ζωή; Έχω ακού-
σει σχεδόν κάθε απάντηση: από το να επιδιορθώσεις την εξώ-
πορτα στο σημείο που σκαλώνει, μέχρι να κολυμπήσεις στην
Ερυθρά Θάλασσα· από το να εκδώσεις τα απομνημονεύματά
σου, μέχρι να παίξεις μια παρτίδα πόκερ με έναν φίλο που έχεις
χρόνια να δεις. Για εμένα, είναι *αυτό*. Αυτή η σκόνη, αυτή η
κουραστική διαδρομή, αυτή η κατάλευκη λωρίδα γης.

Σε μια προηγούμενη ζωή, σχεδίαζα να γίνω Αιγυπτιολόγος.
Αρχικά ερωτεύτηκα την κουλτούρα, όταν μελετούσαμε την
αρχαία Αίγυπτο στην τετάρτη δημοτικού. Θυμάμαι να στέκο-
μαι στην κορυφή της σκάλας αναρρίχησης στην παιδική χαρά
και να νιώθω τον άνεμο και να προσποιούμαι ότι ήμουν σε
μια φελούκα και διέσχιζα τον Νείλο. Το πιο πολύτιμο πράγ-
μα που είχα ήταν ένας οδηγός από την έκθεση *Θησαυροί του
Τουταγχαμών* που είχε βρει η μητέρα μου σε ένα βιβλιοπωλείο
με μεταχειρισμένα βιβλία. Στο λύκειο επέλεξα γαλλικά και γερ-

μανικά, επειδή ήξερα ότι θα χρειαζόμουν αυτές τις γλώσσες για να μεταφράζω έρευνα. Έκανα αίτηση σε κολέγια που προσέφεραν προγράμματα Αιγυπτιολογίας, και σπούδασα με πλήρη υποτροφία στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου.

Τα περισσότερα από αυτά που έμαθα για την αρχαία Αίγυπτο μπορούν να συνοψιστούν σε δύο θέματα. Το πρώτο είναι ιστορικό – η Αίγυπτος κυβερνήθηκε από τριάντα δύο δυναστείες φαραώ, που χωρίζονται σε τρεις βασικές χρονικές περιόδους: το Παλαιό Βασίλειο, το Μέσο Βασίλειο και το Νέο Βασίλειο. Η Πρώτη Δυναστεία ξεκίνησε με τον Βασιλιά Ναμέρ, τον φαραώ που ένωσε την Άνω και Κάτω Αίγυπτο γύρω στο 3100 π.Χ. Το Παλαιό Βασίλειο είναι περισσότερο γνωστό ως η περίοδος κατά την οποία χτίστηκαν οι πυραμίδες σαν τάφοι για τους βασιλείς. Αλλά γύρω στο 2150 π.Χ. ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος στην Αίγυπτο. Υπήρχαν 42 ξεχωριστές περιοχές, ή νομοί, στην Αίγυπτο, η καθεμία από τις οποίες κυβερνιόταν από έναν νομάρχη. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, κάθε νομάρχης πολεμούσε για τον δικό του νομό. Υπήρχαν συμμαχίες, αλλά ο φαραώ στον Βορρά δεν κυβερνούσε μια ενοποιημένη Αίγυπτο· αντίθετα, ήταν σαν ένα αιγυπτιακό Παιχνίδι των Θρόνων. Το Μέσο Βασίλειο ξεκίνησε όταν ένας βασιλιάς που ονομαζόταν Μεντουχοτέπ επανένωσε την Άνω και Κάτω Αίγυπτο γύρω στο 2010 π.Χ. Αυτό κράτησε έως ότου οι Υξώς εισέβαλαν από τα βόρεια και ακολούθησε μια περίοδος κατά την οποία οι κυβερνήτες προέρχονταν από ξένες χώρες. Μόνο όταν ο Βασιλιάς Αχμός συνέτριψε τους Υξώς επανενώθηκε ξανά η Αίγυπτος κατά τη διάρκεια του Νέου Βασιλείου, το 1550 π.Χ.

Το δεύτερο θέμα περιλαμβάνει την αρχαία αιγυπτιακή θρησκεία. Ένα μεγάλο μέρος της είχε να κάνει με τον θεό ήλιο,

τον Ρε –που τραβούσε τον ήλιο κατά μήκος του ουρανού κάθε μέρα με μια μακριά βάρκα που ονομαζόταν ηλιακή βάρκα– και τον Όσιρι, τον θεό του Κάτω Κόσμου. Ο Όσιρις ήταν επίσης το πτώμα του θεού ήλιου, κι έτσι είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Αυτό δεν ήταν μια λογική βόμβα για τους αρχαίους Αιγύπτιους επειδή ο Όσιρις και ο Ρε ήταν απλώς δύο πρόσωπα της ίδιας οντότητας, όπως η χριστιανική Αγία Τριάδα του Πατέρα, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Κάθε βράδυ ο Ρε επισκεπτόταν τον Όσιρι και επανενωνόταν με το πτώμα του, κάτι που του έδινε τη δύναμη να κάνει τον ήλιο να ανατείλει την επόμενη μέρα. Το αιγυπτιακό μοντέλο της μετά θάνατον ζωής μιμούνταν αυτόν τον κύκλο: η ψυχή του νεκρού αναγεννιόταν κάθε μέρα σαν τον Ρε, και κάθε βράδυ επανενωνόταν με το πτώμα του.

Πολλά από αυτά που γνωρίζουμε για την αρχαία Αίγυπτο προέρχονται από τάφους, κι έτσι έχουμε αποδείξεις ότι κατέβαλλαν επίπονες προσπάθειες για να προετοιμαστούν για τον θάνατο και γι' αυτό που ερχόταν μετά. Ακόμα κι εκείνοι που δεν γνωρίζουν πολλά για την Αιγυπτιολογία έχουν ακούσει για το Βιβλίο των Νεκρών – ή, όπως το ονόμαζαν οι αρχαίοι Αιγύπτιοι, Το Βιβλίο της Ανάδυσης στο Φως της Ημέρας. Είναι μια συλλογή από επωδές του Νέου Βασιλείου για να βοηθήσουν τον νεκρό να φτάσει στη μετέπειτα ζωή, αλλά εξελίχθηκε από παλιότερα, λιγότερα γνωστά νεκρικά κείμενα. Πρώτα ήταν τα Κείμενα της Πυραμίδας του Παλαιού Βασιλείου: επωδές για να κρατάνε μακριά τα κακά πλάσματα, λέξεις που πρέπει να διατυπώνονται σε νεκρώσιμες τελετές από τον γιο του νεκρού βασιλιά, και οδηγίες για να φτάσει ο νεκρός στον άλλο κόσμο. Στο Μέσο Βασίλειο, τα νεκρικά κείμενα εντοπίζονταν σχεδιασμένα πάνω στις σαρκοφάγους των ευγενών και άλλων

πολιτών, μεταξύ των οποίων ήταν και επωδές για την αποκατάσταση οικογενειακών σχέσεων, επειδή ο θάνατος μπορεί να μας χωρίσει από τους ανθρώπους που αγαπάμε· επωδές για να βοηθήσουν τον νεκρό να ταξιδέψει με τον Ρε στην ηλιακή του βάρκα για να νικήσει τον Απέπ –το ερπετό του χάους– ο οποίος προσπάθησε να ρουφήξει το νερό από κάτω· και επωδές για να βοηθήσουν τον νεκρό να γίνεται ξανά ένα με τον Όσιρι κάθε βράδυ.

Μέρος επίσης αυτών των Κειμένων των Σαρκοφάγων ήταν το Βιβλίο των Δύο Δρόμων, ο πρώτος γνωστός χάρτης της μετά θάνατον ζωής. Βρέθηκε μόνο σε ορισμένες σαρκοφάγους στη Μέση Αίγυπτο κατά τη διάρκεια του Μέσου Βασιλείου, συνήθως ζωγραφισμένος στο κάτω μέρος. Έδειχνε δύο δρόμους να περνούν φιδογυριστοί μέσα από το βασίλειο των νεκρών του Όσιρι: μια επίγεια διαδρομή, μαύρη, και μια υδάτινη διαδρομή, μπλε, οι οποίες χωρίζονται από μια λίμνη φωτιάς. Αν ακολουθήσεις τον χάρτη, είναι σαν να επιλέγεις είτε να πάρεις το φέρι είτε να κάνεις τον γύρο με το αυτοκίνητο – και οι δύο δρόμοι καταλήγουν στο ίδιο μέρος: στο Λιβάδι των Προσφορών, όπου ο νεκρός μπορεί να απολαμβάνει ένα πλουσιοπάροχο γεύμα με τον Όσιρι για όλη την αιωνιότητα. Υπάρχει μια παγίδα, όμως – κάποια από τα μονοπάτια δεν οδηγούν πουθενά. Άλλα σε σπρώχνουν προς δαίμονες ή κύκλους φωτιάς. Μέσα στο κείμενο βρίσκεται ενσωματωμένη η μαγεία που χρειαζόσαι για να περάσεις από τους φύλακες των πυλών.

Το πρώτο απόσπασμα που μετέφρασα από το Βιβλίο των Δύο Δρόμων ήταν η Επωδή 1130: *Όποιος άνθρωπος γνωρίζει αυτή την επωδή θα είναι σαν τον Ρε στον ουρανό, σαν τον Όσιρι στον Κάτω Κόσμο, και θα κατέβει στον κύκλο της φωτιάς, αλλά καμία φλόγα δεν θα είναι εναντίον του για πάντα.*

Για πάντα. *Neheh djet*. Ο χρόνος, για τους αρχαίους Αιγύπτιους κινούνταν διαφορετικά. Μπορούσε να είναι γραμμικός και αιώνιος, όπως ο Όσιρις. Ή μπορούσε να είναι κυκλικός, με καθημερινές μετενσαρκώσεις, όπως ο Ρε. Αυτά δεν απέκλειαν το ένα το άλλο. Και μάλιστα, για να έχεις έναν καλό θάνατο, δεν μπορούσες να έχεις το ένα χωρίς το άλλο. Ο τάφος ήταν ο συνδυετικός ιστός· η μαγική μπαταρία που παρείχε την ενέργεια για την αιώνια ζωή. Οι περισσότεροι Αιγυπτιολόγοι μελετούσαν τις εικόνες και τα ιερογλυφικά σε ένα κενό, αλλά ως νεαρή ακαδημαϊκός, άρχισα να σκέφτομαι τη θέση τους στη σαρκοφάγο και το Βιβλίο των Δύο Δρόμων στον πάτο της. Κι αν η μούμια μέσα ενεργοποιούσε τη μαγεία, σαν ένα κλειδί;

Το Βιβλίο των Δύο Δρόμων που είχε δημοσιευτεί, είχε προέλθει σχεδόν αποκλειστικά από σαρκοφάγους νομαρχών από τη νεκρόπολη στην Ντέιρ Ελ-Μπέρσα, μια αχανής σειρά από λαξευτούς τάφους, μια πόλη των νεκρών. Πριν από δεκαπέντε χρόνια, ήμουν μια μεταπτυχιακή φοιτήτρια που δούλευε σε εκείνους τους τάφους, προσπαθώντας να επιβεβαιώσω τη διατριβή μου.

Τι έχει μείνει ημιτελές;

Καθώς ο οδηγός στρίβει νότια, φέρνοντάς με πίσω στην Ντέιρ Ελ-Μπέρσα, κοιτάζω έξω από το παράθυρο ξανά, εντυπωσιασμένη από την ομορφιά του ουρανού που απλώνεται πάνω από την έρημο. Είναι μπλε, ροζ και πορτοκαλί, οι ρίγες μιας μέρας που μόλις ξεκινάει. Ένα αστέρι μου κλείνει το μάτι για μια στιγμή πριν το καταπιεί ο ήλιος.

Ο *Σείριος*. Έφτασα στην Αίγυπτο τη μέρα της σωθιακής ανατολής.

Επειδή η Αίγυπτος είναι κοιλάδα, μπορείς να δεις εκεί τα αστέρια όπως πουθενά αλλού, και οι αρχαίοι Αιγύπτιοι κατέ-

γραφαν την εμφάνιση ομάδων αστεριών στο ηλιακό τους ημερολόγιο. Κάθε δέκα μέρες μια νέα ομάδα αστεριών εμφανιζόταν στα ανατολικά την αυγή, μετά από απουσία εβδομήντα ημερών. Το πιο σημαντικό από αυτά ήταν το αστέρι Σείριος, το οποίο αποκαλούσαν Σώθι ή *Σοπντέτ*. Η σωθιακή ανατολή σηματοδοτούσε την αναγέννηση, επειδή συνέβαινε την εποχή κατά την οποία ο Νείλος πλημμύριζε αφήνοντας λάσπη που λειτουργούσε ως λίπασμα για τα σπαρτά τους. Για να τον τιμήσουν, οι αρχαίοι Αιγύπτιοι ταξίδευαν σε γιορτές, αφήνοντας συχνά γκράφιτι εκεί που πήγαιναν. Αλλά κυρίως μεθούσαν και έκαναν σεξ – ήταν σαν το Κοατσέλα, κάθε φορά που πλημμύριζε ο Νείλος.

Ο Γουάιιατ μου είπε κάποτε ότι σε αυτά τα φεστιβάλ, οι αρχαίοι Αιγύπτιοι έπιναν σκόπιμα μέχρι να κάνουν εμετό, έτσι ώστε να μιμηθούν την πλημμύρα του Νείλου. *Εκείνοι οι Αιγύπτιοι, έλεγε, ήξεραν να ζουν.*

Σηκώνω ξανά το βλέμμα μου στον ουρανό, ψάχνοντας τη Σώθι. Όπως οι αρχαίοι Αιγύπτιοι, τον βλέπω σαν σημάδι.

Η ΝΤΕΪΡ ΕΛ-ΜΠΕΡΣΑ βρίσκεται ακριβώς στη Μέση Αίγυπτο, απέναντι από την πόλη του Μαλάουι στην ανατολική όχθη του Νείλου. Μόνο όσοι έχουν πάρει άδεια από την κυβέρνηση επιτρέπεται να μουν εξαιτίας ζημιών από αρχαίους σεισμούς και πρόσφατες λεηλασίες.

Κοιτάζω το τοπίο, μέχρι που βλέπω τους γνωστούς λαξευτούς τάφους. Δεκάδες μικροσκοπικές μεταλλικές πόρτες είναι ευθυγραμμισμένες σε μια ριγωτή σειρά από ασβεστόλιθο, σαν ξενοδοχείο σκαλισμένο στα τείχη του *γουνάντι*, της κοιλάδας. Ένα ξενοδοχείο θανάτου. Μπορώ να εντοπίσω ακριβώς το

μέρος όπου πέρασα τρεις σεζόν στον τάφο του Ντζεχουτιχοτέπ Β΄, του κυβερνήτη του Νομού του Λαγού. Από κάτω του, γεμάτος σκαλωσιές, βρίσκεται ο πιο πρόσφατος τάφος. Μισοκλείνω τα μάτια μου, αλλά δεν μπορώ να δω καμία δραστηριότητα εκεί.

Αυτό δεν είναι το μόνο καινούργιο πράγμα στην Μπέρσα. Υπάρχουν αχανή σύγχρονα νεκροταφεία που δεν υπήρχαν το 2003, λίγο πιο νότια από τους τάφους. Δίπλα από ένα τέμενος, τώρα υπάρχει μια εκκλησία βαμμένη με έντονα χρώματα για τους Κόπτες Χριστιανούς. Στις όχθες του Νείλου, Αιγύπτιοι αγρότες περπατούν σε στενά, υπερυψωμένα μονοπάτια ανάμεσα στα χωράφια τους, ή φορτώνουν φύλλα από χουρμαδιές σε ένα κάρο. Και μετά, ξαφνικά, βρισκόμαστε στο Σπίτι των Ανασκαφών. Πληρώνω τον οδηγό και βγαίνω από το ταξί, με την άμμο να αιωρείται παντού γύρω μου.

Και το σπίτι έχει αλλάξει.

Χτίστηκε με πλίνθους το 1908 από έναν Βρετανό αρχιτέκτονα, τον Τζέραλντ Χέι-Σμάρθ, για να μοιάζει με μεσαιωνικό κοπτικό μοναστήρι. Η βεράντα είχε καταρρεύσει πριν φτάσω ως μεταπτυχιακή φοιτήτρια, και δεν την έφτιαξε ποτέ κανείς. Αλλά τώρα βλέπω ότι η βεράντα είχε ανοικοδομηθεί.

Δεν υπάρχουν οχήματα παρκαρισμένα έξω, και το σπίτι έχει μια ακινησία που μαρτυρά ότι είναι άδειο. Περνάω μια συστάδα από άγρια κρεμμύδια και ένα σκουριασμένο ποδήλατο. Σεντόνια και πουκάμισα και γκαλαμπίες, τα μακριά καφτάνια που φοράνε οι ντόπιοι, κρέμονται σε σχοινιά που τέμνουν το ένα το άλλο. Πριν από δεκαπέντε χρόνια, η αιγυπτιακή οικογένεια που φρόντιζε το Σπίτι των Ανασκαφών και οι Αιγυπτιολόγοι που μέναμε εκεί κρεμούσαμε την μπουγάδα μας έτσι. Όλα μας τα σεντόνια μύριζαν ήλιο.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

. . .

ΟΤΑΝ Ο ΓΙΟΣ ΜΟΥ Κάιλ Φερέιρα βαν Λιρ δήλωσε ότι θα ακολουθούσε τον κλάδο της Αιγυπτιολογίας στο Γέιλ το 2010, ανέφερε το Βιβλίο των Δύο Δρόμων. Χωρίς να ξέρω τίποτα γι' αυτό, είπα: «Αυτός είναι ένας πολύ καλός τίτλος για μυθιστόρημα». Μόνο όταν άρχισε να μου εξηγεί τι πραγματικά ήταν συνειδητοποίησα για ποιο πράγμα έπρεπε να γράψω – για τη δομή του χρόνου, και την αγάπη, και τον θάνατο. Κανόνισα ένα ταξίδι στην Αίγυπτο, για να μάθω περισσότερα, αλλά συνέπεσε με τη χρονιά της Αραβικής Άνοιξης. Το ταξίδι μου ακυρώθηκε, και προχώρησα σε άλλα βιβλία και άλλες ιστορίες που έπρεπε να πω.

Αλλά αυτή δεν την ξέχασα. Το 2016 ο Κάιλ παντρεύτηκε, και κάλεσε την πρώην σύμβουλο της διατριβής του, τη δρα Κολίν Νταρνέλ. Της είπα πόσο ήθελα να γράψω αυτό το μυθιστόρημα, αλλά δεν μπορούσα να το κάνω χωρίς να ταξιδέψω εκεί. «Θα σε πάω εγώ», είπε, και μετά από έναν χρόνο, βρέθηκα στην Αίγυπτο, για να δεχτώ με ευγνωμοσύνη ένα ιδιαίτερο μάθημα από μία από τις πιο εξέχουσες Αιγυπτιολόγους στην Αμερική· ταξίδεψα στα βήματα που θα έκαναν τελικά οι χαρακτήρες του βιβλίου μου.

Για χάρη της μυθοπλασίας έχουν αλλάξει κάποια πράγματα:

Οι σαρκοφάγοι του Ντζεχουτινάχτ και της συζύγου του Ντζεχουτινάχτ στο Μουσείο Καλών Τεχνών της Βοστώνης περιγράφονται όπως τοποθετήθηκαν μετά από μια έκθεση

του 2009 μαζί με έναν κατάλογο: Ρίτα Ε. Φριντ, Λόρενς Μ. Μπέρμαν, Ντενίς Μ. Ντόξει και Νίκολας Σ. Πικάρντο, *Τα Μυστικά του Τάφου 10Α, Αίγυπτος 2000 π.Χ.* (Βοστόνη, Εκδόσεις Μουσείου Καλών Τεχνών, 2009). Για τις ανάγκες αυτού του μυθιστορήματος τοποθέτησα την έκθεση το 2003. Ωστόσο... το FBI στ' αλήθεια έλυσε την υπόθεση της ταυτότητας του κομμένου κεφαλιού, το 2018: <https://www.nytimes.com/2018/04/02/science/mummy-head-fbi-dna.html>

Η άδεια ανασκαφής στην Ντέρ ελ-Μπέρσα δεν ανήκει πραγματικά στο Γέιλ, αλλά στην αποστολή Λουβέν. Αντιγράφουν στ' αλήθεια τον τάφο του Ντζεχουτιχοτέπ Β' και πραγματοποιούν σημαντική επιγραφική και αρχαιολογική δουλειά μέσα στη νεκρόπολη. Για περισσότερες πληροφορίες για το τι κάνει η αποστολή Λουβέν επισκεφθείτε την ιστοσελίδα <http://www.dayralbarsha.com> Πολλές από τις θεωρίες της Ντον βασίζονται στη δουλειά του Χάρκο Βίλεμς, του υπαρκτού διευθυντή της αποστολής, και συγκεκριμένα: *Σεντούκια Ζωής, Μια Μελέτη της Τυπολογίας και της Εννοιολογικής Ανάπτυξης των Σαρκοφάγων της Κατώτερης Τάξης του Μέσου Βασιλείου* (Λέιντεν: Ex Oriente Lux, 1988) και *Η Σαρκοφάγος του Χεκάτα* (Κάιρο JdE 36418) [Λουβέν: Πίτερς, 1996]

Ο Ντζεχουτινάχτ, γιος του Τέτι, ήταν ένας αληθινός νομάρχης στην αρχαία Αίγυπτο, όπως έχει αποδειχθεί από πραγματικές ιερατικές επιγραφές. Μέχρι σήμερα, ο τάφος του δεν έχει βρεθεί – αν και είναι πιθανό να ανακαλυφθεί κάποια στιγμή στο μέλλον. Ο Ντζεχουτινάχτ ήταν ένας αρχαιοδίφης, με στόχο να κάνει τα ονόματα των προγόνων του να ζήσουν για πάντα, γι' αυτό θα ήθελα να πιστεύω ότι αυτό το μυθιστόρημα είναι μια καθυστερημένη πραγματοποίηση της επιθυμίας του.

Έχω δανειστεί τη διάταξη του Βιβλίου των Δύο Δρό-

μων στη σαρκοφάγο του φανταστικού Ντζεχουτινάχτ από το πραγματικό Βιβλίο των Δύο Δρόμων στη σαρκοφάγο του Σέπι, από τον ντε Μπακ.

Είμαι υπόχρεη σε πολλούς ανθρώπους για διάφορα σημεία αυτού του μυθιστορήματος:

Στον Μάικλ Β. Φοξ, για τις ιδέες σχετικά με το Άσμα Ασμάτων και την αιγυπτιακή ερωτική ποίηση. Στη Νικόλ Κλάιφ, για την ενημέρωση που μου προσέφερε στο Twitter για τις δεξιδοαιμονίες. Στις ειδήσεις του NBC για τις διαλέξεις του Μπράιαν πάνω στο σύμπαν-καθρέφτης (<https://www.nbcnews.com/mach/science/scientists-are-searching-mirror-universe-it-could-be-sitting-right-ncna1023206>). Στην Έιβα και τον Σταν Κονγουάιζερ, για πληροφορίες πάνω στην Εναντιωματική Προκλητική Διαταραχή και τη θεραπεία της αγκαλιάς.

Ευχαριστώ τη δρα Κλερ Φίλιπς, για την επιστήμη των δακρύων: <https://twitter.com/DocClaireP/status/116351118901448707?s=20>

Επειδή δώρισαν τα ονόματά τους για φιλανθρωπικές συνεισφορές: τις Μορίν Μπεργκάρ και Άμπιγκεϊλ Μπεργκάρ Τρέμπλεϊ, που υποστηρίζουν το πρόγραμμα Families in Transition NH, και τους Λόρι Κάλεν και Τζο Κάλεν, που στηρίζουν τη θεατρική ομάδα Trumbull Hall Troupe.

Την Ελένη Λόρενς, επειδή μου έμαθε για το σύστημα βαθμολογίας στο Κέιμπριτζ.

Τη Μάνια Σάλιντζερ, την τρίτη μου γιαγιά, που μοιράστηκε μαζί μου την αληθινή της ιστορία για την Ντόρι και το στρατόπεδο εργασίας Πιόνκι κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

Για τη βοήθεια που μου προσέφεραν για να ρίξω ένα φαντα-

στικό αεροπλάνο: τους Κρις Μποχτζάλιαν, Χέδερ Πουλ, Κρις Μάνο, Άσλεϊ Νέλσον.

Για τις ατελείωτες πληροφορίες πάνω στη νευροχειρουργική: τους Ελίζαμπεθ Κουν, Λίζα Τζένοβα, δρ Έρικ Στίνερ, δρ Νέβαν Μπάλντουιν, Μπέτι Μάρτιν, δρ Κρίστοφερ Στερν, δρ Καμάλ Καλία και Τζούλια Φοξ Γκάρισον.

Για τους περιπάτους δέκα χιλιομέτρων σε ανηφόρα κατά τους οποίους αναλύαμε τις λεπτομέρειες της πλοκής, την Τζόαν Κόλison και την Μπαρμπ Κλάιν-Σόντερ. Θέλω επίσης να ευχαριστήσω την Μπαρμπ και επειδή με έκανε να συνειδητοποιήσω ότι η Ντον θα ασχολούνταν με την περίθαλψη, και επειδή μοιράστηκε τη δική της εμπειρία μαζί μου.

Την οικογένειά μου: Τον Κάιλ Φερέιρα βαν Λιρ, που μετέφραζε Μέσα Αιγυπτιακά για εμένα κατ' επανάληψη, και που ερωτεύτηκε αυτό το θέμα πολύ πριν από εμένα. Τον Κέβιν Φερέιρα βαν Λιρ, που ήταν από τους πρώτους αναγνώστες, τον Τζέικ βαν Λιρ, που ήξερε τα πάντα, από το Σύμπαν της Μάρβελ μέχρι τους κανόνες της πασιέντζας, τη Μέλανι Μπόρινσταϊν, που μου δίδαξε για την τέχνη. Τον Φρανσίσκο Ράμος, για τις ατελείωτες ερωτήσεις για τους τραυματισμούς στο κεφάλι, και τον Σάμι Ράμος, που με βοήθησε να καταλάβω την περίπλοκη δομή του βιβλίου.

Τον Τζέρεμι Χάρις, που κατάφερε να με διδάξει κβαντομηχανική έτσι ώστε να μπορέσω να τη διδάξω σε εσάς.

Τους υπέροχους ανθρώπους που γνώρισα, οι οποίοι ασχολούνται με τη φροντίδα σε ανθρώπους που βρίσκονται στο τέλος της ζωής τους: Τοντ Σταρνς-Γουίλιαμς, Αλούα Άρθουρ, Έιμι Μοράλες, Ρεμπέκα Ντούπλεκιν, Μαρσέλα Ναβάρο, Κάρα Γκίρι, Σαμάνθα Κόλομερ, Λυν Σπάτσουκ και Λόρεν Γκόλντμπεργκ. Ο κόσμος είναι ένα καλύτερο μέρος επειδή είστε εσείς μέσα του.

Τους πρώτους μου αναγνώστες – που όλοι τους διάβασαν πολλά προσχέδια αυτού του θηρίου: Ελίσα Σάμσελ, Τζέιν Πίκουλτ, Λόρα Γκρος, Γκίλιαν ΜακΝταν. Ένα ιδιαίτερο ευχαριστώ στην Μπρίτζιτ Κέμερερ, επειδή νομίζω ότι ενδιαφέρεται γι' αυτούς τους χαρακτήρες περισσότερο και από εμένα, και χωρίς εκείνη, θα είχα χρειαστεί τον διπλάσιο χρόνο για να γράψω αυτό το βιβλίο.

Τον μικρό στρατό που αποτελεί την εκδοτική μου ομάδα – είμαι πολύ ευγνώμων για όλα όσα κάνατε για εμένα, και συνεχίζετε να κάνετε. Αποτελείτε πρότυπο ομάδας: Τζίνα Σεντρέλο, Κάρα Γουέλς, Κιμ Χόβεϊ, Ντεμπ Άροφ, Ρέιτσελ Κάιντ, Ντενίζ Κρόνιν, Σκοτ Σάνον, Μάθιου Σβαρτζ, Τερέζα Ζόρο, Πάολο Πέπε, Έριν Κέιν, Μάντισον Ντέτλινγκερ, Έμιλι Ίσαεφ, Τζόρνταν Πέις και όλους τους άλλους στο Μπάλανταϊν που είναι μέλη της ομάδας της Τζόντι.

Ευχαριστώ ιδιαίτερος τη Σούζαν Κόρκοραν. Μπορεί να είμαι η εκδότριά μου, αλλά τη νιώθω σαν σανίδα σωτηρίας, επειδή πραγματικά δεν νομίζω ότι μπορώ να υπάρξω χωρίς εκείνη σε αυτό το σημείο.

Η Τζένιφερ Χέρσεϊ είναι η καλύτερη επιμελήτρια που έχω συνεργαστεί ποτέ, και αυτό το μυθιστόρημα αποτελεί απόδειξη της ιδιοφυΐας της. Αυτή η ιστορία είχε διαφορετικό τέλος – ένα τέλος που δυσκολεύτηκα πολύ να εγκαταλείψω. Αλλά Τζεν, *είχες δίκιο*. Σε σέβομαι πάρα πολύ· με κάνεις καλύτερη συγγραφέα κάθε φορά που ξεκινάω να πω μια ιστορία.

Θέλω όμως να αποδώσω τα περισσότερα εύσημα σε εκείνους που όχι μόνο με σύστησαν στην Αιγυπτιολογία, αλλά με εμπύθισαν σε αυτή. Δεν έχει κάθε συγγραφέας την ευκαιρία να *δημιουργήσει* ο δρ Τζον Νταρνέλ μια ψεύτικη επιγραφή γι' αυτόν, καθώς και να του παράσχει όλες τις μεταφράσεις και τις

έννοιες από το δημοσιευμένο του έργο. Είχα την ευχαρίστηση να γνωρίσω τον Αλμπέρτο Ουρτσία όταν ήμουν στην Αίγυπτο, ο οποίος μου έμαθε πώς διασταυρώνεται η τεχνολογία με την Αιγυπτιολογία. Αλλά η πολυτιμότερη συνεργάτιδα σε αυτή την έρευνα είναι η δρ. Κολίν Νταρνέλ. Όχι μόνο μπορεί να πάρει μια δύσκολη ακαδημαϊκή έννοια και να την παρουσιάσει με έναν τρόπο με τον οποίο μια αρχάρια σαν εμένα μπορεί να καταλάβει, αλλά μπορεί και να χωθεί μέσα σε έναν τάφο και να μεταφράσει ιερογλυφικά επιτόπου (ενώ είναι ντυμένη στην τελειότητα με βίντατζ εξοπλισμό). Το πάθος της Κολίν γι' αυτό το θέμα είναι μεταδοτικό – είτε μου δείχνει ένα συγκεκριμένο σύμβολο σε μια αρχαία νεκρόπολη είτε απαντάει στο εκατοστό μου ηλεκτρονικό μήνυμα για κάποια επεξήγηση. Το επίπεδο της λεπτομέρειας σε αυτό το μυθιστόρημα υπάρχει εξαιτίας της προσοχής της ακόμα και στο απειροελάχιστο, των εξαιρετικών ικανοτήτων της στη διδασκαλία, και της γενναιοδωρίας της ως προς τον χρόνο και το πνεύμα της. Χωρίς εκείνη, ο Γουάιατ και η Ντον δεν θα υπήρχαν· είναι τιμή μου να την αποκαλώ μέντορα και φίλη μου.

Και τέλος, επειδή αυτή είναι μια ιστορία αγάπης, ευχαριστώ τον Τιμ βαν Λιρ, τον οποίο θα έβρισκα σε *οποιαδήποτε* ζωή.

Τζόντι Πίκουλτ, Δεκέμβριος 2019